

John T. Matteson

Opowiedzieć człowieka, śpiewając pieśń Femiosa.
W stronę estetyki biografii

Opierając się na teoretycznych pismach Tzvetana Todorova i Georga Lukácsa poświęconych powieści, niniejszy esej postuluje szersze uznanie biografii za gatunek literacki. Autor tekstu określa gatunek biografii jako gatunek radykalnej niekompletności, omawiając jednocześnie poszukiwanie prawdy i skłonność do fragmentacji w dążeniu biografą jako jakości, która cechuje nie tylko źródła, z jakich biograf korzysta, ale także determinuje przygodny, nieciągły charakter intelektualnej i emocjonalnej przestrzeni, którą zamieszkuje zarówno podmiot biograficzny, jak i sam biograf.

Słowa klucze: biografia, teoria literatury, teoria biografii, Tzvetan Todorov, Georg Lukács, prawda w biografii, proza, gatunek

Max A. Boot

Ameryka w lustrze biografii wielkich Amerykanów
Nieformalny przewodnik dla czytelników

Wychodząc od wydarzeń pierwszej kadencji Donalda Trumpa, kryzysu amerykańskiej opieki zdrowotnej w kontekście pandemii Covid-19 i Stanów Zjednoczonych Ameryki postrzeganych jako (gasnący) symbol demokracji, niniejszy esej stawia pytanie, czy możliwa jest wyważona dyskusja o współczesnym obrazie Ameryki. Zdaniem autora, taki ogląd można wypracować dzięki gatunkowi biografii. Esaj, tym samym, przedstawia subiektywny wybór biografii, od Alexandra Hamiltona i George'a Washingtona po Michelle i Baracka Obamów, pozwalających przyrzeć się skomplikowanym postaciom, które wpłynęły na kształt Ameryki, jaką znamy dzisiaj.

Słowa klucze: biografia, wiodące postacie kultury amerykańskiej, wiodące postacie historii amerykańskiej, wiodący biografowie amerykańscy, historia amerykańska przez pryzmat biografii

Ron Chernow, John Matteson, Stacy Schiff,
James W. Atlas, Philip Kunhardt

Czy biografia jest prawdą?

W dniu 25 marca 2015 roku The Center for the Study of Transformative Lives at New York University oraz NYU Biography Seminar zorganizowały wspólnie dyskusję panelową zatytułowaną *Is Biography True?* W dyskusji, którą otworzył Philip Kunhardt, a której gospodarzem był nieżyjący już James Atlas, uczestniczyło troje zdobywców nagrody Pulitzera: Ron Chernow, autor biografii *Washington: A Life*; John Matteson, autor książki *Eden's Outcasts*:

The Story of Louisa May Alcott and her Father, oraz Stacy Schiff, autorka biografii pt. *Vera, Mrs. Vladimir Nabokov*. W niniejszej sekcji znajduje się zapis tej dyskusji.

Słowa klucze: biografia, prawda, teoria biografii, praktyka biografii, immersja, opowieść biografu, dyskusja panelowa, New York University, The Center for the Study of Transformative Lives, nagroda Pulitzera

John L. Bryant

Melville i Indianie: lektura, kosmopolityzm i kondycja biograficzna

Odpowiadając na powszechną we współczesnych badaniach literackich niechęć do biografizujących lektur, niniejszy artykuł stawia sobie za zadanie przemyślenie relacji między czytelnikiem i autorem, a zwłaszcza biografem. Ta relacja służyć ma odczytaniu takich tekstów Hermmana Melville'a, jak np. *Pierre; or, The Ambiguities*, które niepokoją i zaskakują swoimi autobiograficznymi uwikłaniami. Refleksje nad zwyczajami czytelnicznymi rodziny Melville'ów stają się interpretacyjnym kluczem do zrozumienia postępującego kosmopolityzmu i kulturowej wrażliwości Hermmana Melville'a, w obliczu widma jego własnego dziadka i jego uwikłania w ludobójstwo rdzennych Amerykanów.

Słowa klucze: lektura, Melville, biografia, autor, ludobójstwo, inność

Debby Applegate, John Matteson

“Sztuka prześmiewcza?” Dwoje zdobywców nagrody Pulitzera rozmawia o biografii

Debby Applegate i John Matteson, zdobywcy nagrody Pulitzera w dziedzinie biografii w następujących po sobie latach (2007 i 2008), bywają czasem zgodni, lecz często różnią się istotnie co do metod, celów i etycznego wymiaru filozofii u podłoża pisarstwa biograficznego. W prezentowanym tu dialogu rozmawiają o negatywnych stereotypach, które biografowie muszą przezwyciężyć, przyglądają się procesowi badawczemu, dyskutują o moralnej naturze ludzkości, stawiają pytania o wartość sympatii i cynizmu dla biografu – i dotykają wielu innych, istotnych z punktu widzenia biografistyki obszarów.

Słowa kluczowe: biografia, prawda, inspiracja, gatunek, narracja, badania, Debby Applegate, John T. Matteson,

Caroline Stoessinger

Dar biografii

W swym wieloaspektowym, polifonicznym, ale jednoznacznie autobiograficznym esaju “Dar biografii” Caroline Stoessinger oferuje czytelnikowi osobisty wgląd w subtelności emocjonalnego podłoża niewyraźnalnej słowami więzi między biografką a jej bohaterką. Ta symfoniczna więź, której złożona struktura obejmuje współczucie, szacunek i uważność, bezwiednie objawia się czytelnikowi jako warunek *sine qua non* autentycznego dialogu, kiedy tylko przyjmie zaproszenie Stoessinger, by towarzyszyć jej w podróży przez historię jej przyjaźni z Alice Herz-Sommer, bohaterką tłumaczonej na wiele języków książki autorki pod tytułem

Wiek mądrości. W procesie wspólnego wspominania horyzonty emocjonalne (auto)biografki i czytelnika stapiają się, pozwalając mu wyczuć, że (auto)biografia, w jaką został wtajemniczony, została mu *ofiarowana w darze* przez autorkę, która – niepostrzeżenie – stała się mu bliską przyjaciółką. Dwie jaźni dzielące swoje wewnętrzne życie – Herz-Sommer i Stoessinger, Stoessinger i czytelnik – dzielą przestrzeń autentyczności, w której nadzieja rozbrzmiewa w sonatach Beethovena, przesywając nawet najciemniejszy mrok.

Słowa kluczowe: (auto)biografia, przyjaźń, relacja emocjonalna, pamięć, muzyka, Zagłada, obóz koncentracyjny Theresienstadt, nadzieja, Ethel Person, Alice Herz-Sommer..

David James Savarese i Ralph James Savarese

Przeploty jaźni, słów i mediów,
czyli dwóch biografów z jednej rodziny
rozmawia o sztuce i niepełnosprawności

Dwóch (auto)biografów z tej samej rodziny – jeden neurotypowy, drugi autystyczny – rozmawia o wierszach, pamiętnikach, esejach, artykułach naukowych i filmach dokumentalnych, które razem stworzyli. Woląc postrzegać swoją pracę jako współzależną i splecioną, niezależną od ograniczeń polityki tożsamości, która ludzi dzieli i konfliktuje ich ze sobą nawzajem, rozmówcy kultywują neurokosmopolityczne i kłęczowe porozumienie jaźni poprzez słowa. David James (“D.J.”) Savarese to artysta-aktywista, pisarz, nauczyciel i współprzewodniczący The Alliance for Citizen-Directed Supports, stypendysta OSF Human Rights Initiative (2017–2019) oraz współproducent, narrator i bohater wyróżnionej nagrodą Peabody filmu dokumentalnego *Deej: Inclusion Shouldn't Be a Lottery*. D.J. publikuje wiersze, literaturę faktu i eseje naukowe. Ralph James Savarese jest autorem pięciu książek i współredaktorem trzech zbiorów, w tym pierwszej monografii dotyczącej neuroróżnorodności. Jest laureatem nagród The Melville Society, National Endowment for the Humanities oraz Mellon Foundation, która sfinansowała stypendium neurohumanistyczne w Instytucie Nauk o Mózgu na Duke University.

Słowa kluczowe: (auto)biografia, niepełnosprawność, neurokosmopolityzm, ekologia narracji, współpraca, dokument filmowy, tekstocentryzm.

Jakub Orzeszek

Portret artysty (rocka) w wieku dojrzałym. Nick Cave na scenie

Autor artykułu podejmuje próbę rekonstrukcji “przedstawialnego obrazu siebie” muzyka, pisarza i artysty scenicznego Nicka Cave’a. W centrum uwagi stawiam jego fotograficzne portrety, zwłaszcza te najbardziej emblematyczne i najczęściej multiplikowane, należące do ikonosfery rocka i kultury popularnej przełomu XX i XXI wieku – autorstwa holenderskiego fotografika Antona Corbijna. Namysł nad fotograficznymi reprezentacjami twarzy Cave’a rozszerzam jednak na jego najnowszą twórczość, obejmującą zarówno albumy muzyczne, jak i autobiograficzne filmy, takie jak *20 000 dni na Ziemi* i *One More Time with Feeling*, oraz poemat *Pieśń torby na pawia* czy blog The Red Hand Files. Wszystkie te hiperteksty próbują dać publiczności poczucie uczestniczenia w metamorfozie, towarzyszenia artyście “za kulisami” scen i teatrów, w trasie, w pokojach i łazienkach hotelowych. Widzimy, jak ciało prywatne i biologiczne przeobraża się w ciało medialne, jak jest monumentalizowane na scenie i przed

obiektywem, by w końcu stać się ciałem-znakiem i ciałem-towarem. I odwrotnie. Ta dialektyka intymności przybiera niekiedy formę ekshibcjonistyczno-voyeurystycznego paktu z publicznością w duchu *selfie*. Zarazem jednak Cave prowadzi tę grę tożsamościową bardzo świadomie i krytycznie. Zacierając granicę pomiędzy zmitologizowanym *effigie* scenicznym i biografią, aktualizuje Warholowską politykę “dawania twarzy” do warunków, jakie stwarza i jakich żąda synoptykalny system sławy i przemysł kultury XXI wieku.

Słowa klucze: Nick Cave, biografia sceniczna, kultura sławy, voyeuryzm, *effigie*

Beata Maria Popczyk-Szczęsna

Monodramy biograficzne w najnowszym teatrze polskim – świadectwa i rekonstrukcje

W nurcie współczesnych polskich spektakli biograficznych sporą grupę stanowią monodramy, inspirowane życiorysami słynnych osób. Jest to przejaw zainteresowania postaciami wyrazistymi, referencyjnymi – w przeciwieństwie do twórczości scenicznej końca XX wieku, z właściwą jej ekspansją bohaterów o nieukształtowanej bądź rozbitej osobowości. W artykule zanalizowane zostały monodramy-świadectwa i monodramy-rekonstrukcje. W pierwszym przypadku postać występuje jako medium nieobecnej rzeczywistości, świadcząc monologiem o sobie i o świecie zewnętrznym (to przykład tożsamości dialogowej). W drugiej odmianie monodramów dominuje ujęcie autotematyczne, co prowadzi do powstania sztuk meta-biograficznych (ukazana jest tożsamość performatywna, realizująca się w aktach kreacji własnego „ja”).

Słowa klucze: monodram, biografia, relacja biograficzna, tożsamość

Jan Potkański

Autoportrety Adama Zagajewskiego

Artykuł analizuje cykl poetyckich autoportretów Adama Zagajewskiego w kontekście esejów poety oraz współczesnych pisarzowi teorii, zwłaszcza dekonstrukcji Paula de Mana oraz filozofii duchowości Michela Foucaulta. Zgodnie z tą analizą autoportrety Zagajewskiego zbliżają się charakterem i funkcją do ćwiczeń duchowych opisywanych przez Pierre’a Hadota: poeta za ich pomocą próbuje przebudować swoją osobowość, projektując jej bogatszą i dojrzałą postać, częściowo na wzór postaci mistrzowskich, takich jak Józef Czapski. Tak ujęta, twórczość Zagajewskiego zaskakuje bogactwem treści teoretycznych, których dotąd w niej nie poszukiwano.

Słowa klucze: autobiografia, autoportret, duchowość, Adam Zagajewski

Maciej Mazur

Encyklopedierotyki jako (auto)biofikcja

Ewa Kuryluk a Roland Barthes

Artykuł przedstawia interpretację postmodernistycznej epistolarnej powieści – *Encyklopedierotyki* ze względu na zastosowane w niej biofikcyjne i autofikcyjne strategie pisarskie oraz odtwarza dokonaną w utworze krytykę *Fragmentów dyskursu miłosnego* Rolanda Barthes’a. Pokazuje związki między rzeczywistością a zmyśloną biografią semiologa i odsłania znaczenie najistotniejszych “biograficznych przesunięć”. Ujawnia relację między literackim sobowtórem

Ewy Kuryluk i nią samą: pomiędzy bohaterką i autorką nie ma pełnej tożsamości. Charakter tej relacji jest metonimiczny: działania powieściowej Ewy są śladami poczynań pisarki, co prowokuje do zadania pytań o kwestię niemożności twórczej oraz o powód uczynienia Barthes'a główną postacią *Encyklopedierotyku*.

Słowa klucze: *Encyklopedierotyki*, Kuryluk, Barthes, biofikcja, autofikcja, dyskurs miłosny

Robert Kusek, Aleksandra Szczepan

“Nie zdołam wejść w jej buty ani los”. O biografii jako auto/biografii w twórczości drugiego pokolenia

Artykuł proponuje nową perspektywę w badaniu auto/biograficznej twórczości potomków ocalałych z Zagłady, tj. potraktowanie biografii jako modusu drugopokoleniowej autobiografii. Na podstawie analizy książki Agaty Tuszyńskiej *Oskarżona: Wiera Gran* (2010) o ocalałej z Zagłady żydowsko-polskiej śpiewaczce autorzy argumentują, że w tym przypadku biografia ocalałej staje się laboratorium rozumienia własnego doświadczenia dla przedstawicielki pokolenia postpamięci. Artykuł ponadto pokazuje, jak w heterogenicznej formie gatunkowej auto/biografii niczym w soczewce skupiają się podstawowe problemy zarówno refleksji o Zagładzie, jak i badań nad życiopisaniem: kwestie identyfikacji, stosowności, wiktymizacji, autentyczności, prawdziwości czy konstruktów kulturowych dotyczących płci.

Słowa klucze: auto/biografia, życiopisanie, literatura drugiego pokolenia, Agata Tuszyńska, Wiera Gran

Izabella Adamczewska-Baranowska

Autonaturografie. Biopoetyki immersyjnego piśmiennictwa przyrodniczego (Zajączkowska, Brach-Czaina, Tsing, Macdonald)

Celem artykułu jest wyodrębnienie nowej, nieantropocentrycznej formy pisania o przyrodzie. Analizując teksty antropolożki Anny Lowenhaupt Tsing, biolożki Urszuli Zajączkowskiej, historyczki nauki Helen Macdonald i filozofki Jolanty Brach-Czainy – wskazują na chwytty charakteryzujące ich biopoetykę: immersyjność, rizomatyczność, asamblażowość i tentakularność. Nawiązując do formuły gatunkowej “pasażu tekstowego” (rozumianego szeroko, niekoniecznie jako pisanie i czytanie miasta) i wspierając się rozważaniami Rebeki Solnit, pokazują, jakim ponadgatunkowym doświadczeniem jest dla flanerek wędrówka i włóczęga, które mogą zarazem być ucieczką z laboratorium. Zastanawiam się też, jak bardzo nieantropocentryczny może być tekst literacki.

Słowa klucze: życiopisanie, piśmiennictwo przyrodnicze, memuar, ekokrytyka, biopoetyka, cthulucen, asamblaż

Dariusz Kubok

Topografie drogi filozoficznej,
albo o konsekwencjach nienoszenia obuwia

Zasadniczym celem rozważań w tym artykule jest analiza statusu filozofii w zakresie jej spełnialności czy też po prostu możliwe topografie drogi filozoficznej. Punktem wyjścia

i zarazem głównym przedmiotem dociekań jest ustęp z *Uczty* Platona (20 d–204c), w którym znaleźć można emblematyczny, choć niejednoznaczny opis podróży filozoficznej. Warto pokazać kluczowe trudności związane z tym opisem, a przede wszystkim jego metafilozoficzne konsekwencje. Ukazane i krytycznie omówione zostaną wybrane znaczące interpretacje tego fragmentu z wypukleniem ich (meta)filozoficznych implikacji, a te zostaną skatalogowane w świetle Sextusowego podziału filozofii (*Pyr.*, I, 1-4). Na podstawie refleksji na temat topografii drogi filozoficznej, a także akceptowanego modelu wiedzy, zaproponowana zostanie taka wykładnia, która stara się ominąć silnie dogmatyczne konsekwencje myślenia o filozofii, jednocześnie akceptując zawartą w niej niepewność, zarówno w odniesieniu do konkretnych rozstrzygnięć, jak i w stosunku do własnej spełnialności. W tym celu wykorzystane zostaną metaforycznie inne niż Platońskie opowieści o drogach i dążeniu.

Słowa klucze: metafilozofia, sceptycyzm, zetetycyzm, Eros, wiedza, Platon

Agata Anna Stronciwiłk

Google Street View i nie-ludzka fotografia
w projektach Jona Rafmana i Michaela Wolfa

Artykuł jest próbą podjęcia refleksji nad zjawiskiem nie-ludzkiej fotografii. Punktem wyjścia tekstu jest zwrócenie uwagi na fakt, że w dobie automatyzacji procesu fotografowania, zdjęcia wykonywane przez człowieka są tylko jednym z wymiarów współczesnej fotografii. Artykuł jest analizą projektów artystycznych Jona Rafmana i Michaela Wolfa, którzy wykorzystują fotografie wykonane przez automatyczne aparaty Google Street View. Ekspozowanie piękności, szczelin i błędów tego systemu zbliża ich twórczość do tzw. glitch artu. Ważnym aspektem podejmowanej analizy jest refleksja nad wyobrazeniami związanymi z nie-ludzkim spojrzeniem, pytanie o prawdę fotografii oraz o to, w jaki sposób zbudowany jest interfejs Google Street View.

Słowa klucze: nie-ludzka fotografia, Google Street View, Jon Rafman, Michael Wolf, glitch art

Marta Błaszowska-Nawrocka

Mój awatar krzyczy jak ja. Współczesne realizacje motywu sobowtóra
w kilku polskich tekstach fantastycznonaukowych

Celem tekstu jest przyjrzenie się kilku realizacjom motywu sobowtóra i ukazanie, w jaki sposób ta istniejąca w kulturze od wieków figura aktualizuje się w literaturze drugiej połowy XX wieku. Jaka jest relacja między tymi postaciami a tradycyjnie ujmowanymi doppelgängerami ukazującymi rozbitcie i poczucie zagrożenia podmiotu? Czy zmiana, jaka zaszła w figurze sobowtóra, jest tylko powierzchowna, wynikająca z konieczności unowocześnienia wytartych motywów, czy też za taką modyfikacją postępuje również ewolucja przenoszonych znaczeń? Jako materiał badawczy posłużyły trzy polskie opowiadania fantastycznonaukowe, które powstały w obrębie różnych nurtów i w różnym czasie: "Holoman" Janusza Szablickiego i "Skasować drugie ja" Adama Hollanka oraz tekst "#Eudajmonia" Magdaleny Kucenty.

Słowa klucze: fantastyka naukowa, sobowtór, identyfikacja wyobrazeniowa

Ryszard Nycz

Nowa humanistyka w Polsce: kilka bardzo subiektywnych obserwacji, koniektur, refutacji

Nycz zarysowuje główne nurty Nowej Humanistyki na świecie – humanistykę cyfrową, humanistykę zaangażowaną, humanistykę kognitywną, posthumanizm, badania oparte na sztuce, a także główne debaty i nieporozumienia, które pojawiły się w ciągu ostatniej dekady w kontekście polskim. Przykładem ewolucji sposobów myślenia oraz prowadzenia badań są studia literacko-kulturowe, KTL. Skrót ten oznacza różne pojęcia, od kulturowej teorii literatury do kulturowo-tekstualnej piśmienności.

Słowa klucze: Nowa Humanistyka, humanistyka cyfrowa, humanistyka zaangażowana, humanistyka kognitywna, posthumanizm, badania oparte na sztuce, KTL, kulturowa teoria literatury, kulturowo-tekstualna piśmienność

